

PATRIMONIU ȘI PATRIMONIALIZARE: EXPERIENȚA ȚĂRILOR EUROPENE ȘI A REPUBLICII MOLDOVA

DOI: 10.5281/zenodo.3364377

Doctorandă **Marina MIRON**Doctor în istorie, conferențiar cercetător **Diana NICOGLO**

Institutul Patrimoniului Cultural

HERITAGE AND PATRIMONIALIZATION: THE EXPERIENCE OF THE EUROPEAN COUNTRIES AND THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Summary: The authors of the article analyzes approaches to the process of patrimonization and its role in the process of safeguarding the elements of material and immaterial culture in the Republic of Moldova. The patrimony is one whole, it can not be divided and appreciated what is most important – the material culture or the intangible culture. Safeguard of heritage elements such as traditional housing creates the basis for preserving intangible elements of traditional culture. The authors are convinced that the experience of the European countries can offer different ways of efficient patrimonization of the cultural potential in the Republic of Moldova.

Keywords: heritage, patrimonialization, preservation, museuming, material culture, immaterial culture, traditional house.

Rezumat: Autorii articolului analizează abordările privind procesul de patrimonializare și rolul acestuia în salvagardarea elementelor culturii materiale și imateriale din Republica Moldova. Patrimoniul este unul întreg, nu poate fi divizat și apreciat ce este mai important – cultura materială sau cea intangibilă. Salvagardarea unor elemente de patrimoniu, precum locuința tradițională, creează baza necesară pentru conservarea elementelor imateriale ale culturii tradiționale. Autorii sunt convingeți că experiența țărilor europene poate oferi diferite modalități eficiente de patrimonializare a potențialului cultural în Republica Moldova.

Cuvinte-cheie: patrimoniu, patrimonializare, conservare, muzeificare, cultura materială, cultura imaterială, casa tradițională.

Acest articol vine să sistematizeze opiniile despre fenomenul patrimonializării și rolul acesteia în procesul de salvagardare a elementelor culturii din Republica Moldova. Totodată venim cu exemple constructive de patrimonializare a elementelor culturii intangibile și patrimoniului material din experiența țărilor europene cu scopul de a oferi soluții posibile de aplicare în practica națională de salvagardare a acestora.

În literatura de specialitate din ultimele decenii este folosit tot mai des conceptul de patrimonializare (*patrimonialization*) împreună cu variantele sale precum salvagardare (*safeguarding*), conservare (*preservation*) și protejare a moștenirii culturale (*heritagisation*) pentru a descrie realitatea ce ține de starea obiectelor de patrimoniu la nivel mondial și în cazuri private – la nivel de state naționale. Conform definițiilor date în unele dicționare, a patrimonializa (fr. *patrimonialiser*) înseamnă a transforma în patrimoniu [1], patrimonializare este o acțiune de a transforma și rezultatul ei [2]. Acest proces cuprinde atât obiecte de cultură materială, cât și imaterială, în special experții pun accent pe o serie de obiceiuri și valori ce aparțin culturii tradiționale rurale.

Conceptul de patrimoniu comun al omenirii a fost lansat la sfârșitul anilor 1960 în contextul Războiului Rece și al decolonizării. Elaborat pentru a păstra drepturile țărilor în curs de dezvoltare asupra resurselor naturale, țări „care nu au avut mijloace să exploreze și să își întemeieze cererile pentru o distribuție mai echitabilă a resurselor lumii”, acesta a pus sub semnul întrebării distribuția puterii și bogăției, astfel încât statele să fie reticente să se angajeze în patrimoniul internațional și preferă să rămână la „preocuparea comună” [3]. La sfârșitul anilor '60 ai sec. al XX-lea a apărut o cerere intensă de diferențiere la care societatea capitalistă a răspuns prin producerea de mărfuri nestandardizate și prin mercantilizarea de bunuri și practici considerate „autentice”. Transformarea autenticului într-un obiect comercial ia ca punct de referință un „original care nu este un bun ce poate fi vândut, ci o valoare, pură în sine, ce aparține doar unui utilizator” [4, p. 16]. Protejarea implică un discurs despre trecut și este o practică istorică. De-a lungul timpului, opiniile apărute vizavi de acest subiect sunt suficient de controversate. După cum consideră cercetătorul spaniol Joan Frigo-

le, de exemplu, caracterizarea salvagădării se bazează pe definiția patrimoniului a lui Kirshenblatt-Gimblett: „o producție culturală în prezent care vine din trecut” [4, p. 13-14]. Marc Guillaume, economistul heterodox francez, folosește termenul de „conservare”, pe care îl definește ca „reprezentarea și materializarea trecutului în prezent și în viitor” [5]. Ambii autori consideră „timpul și divizările sale variabilele fundamentale în definirea conceptelor de patrimoniu și conservare”.

Cercetătorii științifici din Republica Moldova Gh. Postică și V. Căvruț apelează la noțiunea de *salvagădare* (din fr.: *ocrotirea, protejarea*) a patrimoniului cultural, considerând că „este un concept mult mai larg decât cel de protejare/ocrotire propriu-zisă care, în accepțiunea sa tradițională, se limita, pe de o parte, la măsuri juridice și administrative cu caracter restrictiv și punitiv, iar pe de altă parte – la cele de conservare” [6, p. 40].

Conform antropologului român B. Neagota, „patrimonializarea este procesul prin care un obiect cultural care aparține unui sistem cultural specific este extras și integrat în alt sistem cultural, prin ajustare morfologică și resemnificare. Cu alte cuvinte, salvagădarea are loc în momentul în care anumite fenomene culturale, comportamente și reprezentări, sunt scoase din contextul lor genetic și sunt mutate într-un context diferit, intervenindu-se asupra lor” [3].

Deși are o importanță enormă pentru conservarea valorilor culturale, îndeosebi imateriale, contribuie substanțial la cunoașterea acestor valori de către un număr mare de oameni, oricum patrimonializarea prevede crearea unor condiții artificiale pentru păstrarea acestora, orice proces de salvagădare implică automat o includere dar și o excludere.

Aceeași opinie referitoare la procesul de patrimonializare o împărtășesc și cercetătorii spanioli, care menționează că „procesul transformă un segment de teritoriu într-o zonă protejată și o clădire într-un monument. Această schimbare implică mai întâi o decontextualizare, adică o separare fizică și simbolică de alte elemente din împrejurimile sale, și apoi o re-contextualizare. Astfel, atunci când o biserică dintr-o zonă rurală este transformată parțial într-un muzeu, aceasta este re-contextualizată într-o ierarhie artistică și monumentală care conferă valoare și importanță istorică și artistică. Salvagădarea implică existența unui spațiu diferențiat de obiecte și de alte elemente patrimoniale, de obicei un muzeu, un parc natural sau un spațiu similar, iar dacă acest lucru nu este posibil – timpuri diferite. Funcția de muzeu, de expoziție blochează de obicei alte funcții, funcțiile bisericii aduse ca exemplu în acest caz, și clarifică faptul că avem de a face cu un obiect de patrimoniu, care în așa mod este făcut vizibil și vizitabil” [4, p. 14].

Însă, dacă să alegem între decontextualizare și pierderea unor obiceiuri, tradiții, acțiuni ritualice sau obiecte ce reprezintă cultura materială vom alege „răul cel mic” – patrimonializarea. Faptul că în Republica Moldova procesele de globalizare sunt mai puțin pronunțate, multe sate au păstrat tradiții și aspectul „de altădată”, acestea din urmă pot fi salvate prin muzeificarea (una dintre formele de salvagădare) unor spații rurale în care ar fi suficient loc pentru evenimente tradiționale calendaristice, ceremonii reproduse din ciclul vieții omului etc.

Un alt aspect interesant pentru cercetare și salvare sunt acele diaspore etnice care s-au păstrat în Republica Moldova, ba mai mult – au conservat unele laturi ale culturii autentice, transformate și pe alocuri pierdute deja în metropolă. Elocvent în acest sens este exemplul diasporei bulgare, care în decurs de două secole trăiește în Republica Moldova, îmbinând armonios tradiția cu viața cotidiană, păstrând în memoria sa colectivă lucruri arhaice pe care deja cu greu le putem găsi în Bulgaria.

Totodată, la evaluarea acestor procese trebuie să ținem cont de perioada sovietică, în care multe tradiții, obiceiuri, acțiuni ritualice, în special cele ce țin de sărbători calendaristice sau de ciclul vieții omului au fost interzise de autorități pe parcursul câtorva decenii. Este evident că revenirea la tradiții în ultimii 28 de ani poartă uneori un caracter artificial, ne ciocnim cu fenomenul când sunt adaptate obiceiuri necaracteristice zonei etnografice sau satului respectiv. În unele cazuri, în țara noastră fenomenul de patrimonializare se manifestă ca proces de reinventare a tradițiilor. De exemplu, antropologii români consideră că „statele naționale au uneori nevoie de aceste simboluri sau obiceiuri vechi pentru a crea un tip de coeziune socială, care formează țesătura ideologică pe baza căreia sunt create acele comunități imaginate <...> care reprezintă comunitatea socială, pe care ulterior se bazează orice stat național. Aceasta deoarece într-un stat, vor exista întotdeauna cetățeni care nu vor avea niciodată de-a face unii cu alții atât prin divergența intereselor lor, cât datorită regiunii în care locuiesc, a locului de muncă total diferit și a situației pe un strat social distinct. Or, pe toți aceștia trebuie să îi lege ceva împreună pentru a se putea considera cetățeni ai aceluiași stat și persoane care îmbrățișează măcar unele valori și simboluri comune” [3].

Referitor la patrimonializarea culturii imateriale, academicianul S. Ispas, AȘR, insistă pe opinia că „nu se poate face conservare, păstrare și protejare a patrimoniului imaterial prin festival, spectacol, prelucrare sau exploatare turistică a valorilor culturale, nici prin cultivarea unor tendințe populist-tradiționaliste. El nu

poate fi salvat decât în formă genuină, în cadrul natural în care s-a creat și a funcționat. Nu se salvează forma prin care se exprimă un asemenea bun cultural, ci funcția, mesajul de adâncime” [7]. Mai mulți cercetători români sunt de părere că „patrimonializarea de tip festivalizat nu există peste tot în lume. <...> În cazul patrimonializării din Italia și Elveția, nu există scenă decât în situații cu totul rare și excepționale. Scena a fost abolită. Patrimonializarea are loc fără scenă, în piețele publice, iar acolo distanța dintre spectatori și actori dispare, iar participanții devin toți la rândul lor actanți, chiar dacă unii sunt actanți centrali, iar alții marginali. Scena există în schimb în Croația, în Serbia și în România. Este foarte interesant că scena există mai ales în statele foste comuniste” [3].

Analizând experiența țării noastre în organizarea unor festivaluri menite să stimuleze salvagardarea obiceiurilor de iarnă, Paști, vară, culegerea roadei, etc. trebuie să constatăm următoarele: nu tot timpul spectacolele desfășurate pe scena festivalului sunt autentice locului și în cele mai dese cazuri se simte lipsa implicării unui specialist-etnolog. Ba mai mult, festivalizarea uneori a fost accelerată de ruperea, de exemplu, a ceremonialului de contextul calendaristic festiv și de manipularea lui economică, utilizarea la diverse evenimente culturale, care nu au nicio legătură cu obiceiul și scenariul acestuia propriu-zis.

Investigând experiența internațională în domeniu, cercetătorii Gh. Postică și V. Cavruc concluzionează că protejarea sau ocrotirea în sens îngust a cuvântului „este puțin eficientă pentru că se bazează exclusiv pe resurse și instrumente de stat, întotdeauna și pretutindeni insuficiente și gestionate în mod defectuos” [6, p. 40-41]. În schimb, conceptul modern de salvagardare a patrimoniului cultural presupune „prezervare integrată și activă care, dincolo de resursele și instrumentele de stat, apelează la cele private și ale societății civile, capacitând totodată comunitățile locale. În paralel, conceptul de salvagardare implică cercetarea patrimoniului și valorificarea potențialului economic, social și educațional al acestuia, generând resurse economice și umane noi – inclusiv prin integrarea patrimoniului cultural în diverse sfere ale serviciilor publice – pe care apoi le investește în cercetarea, conservarea și protejarea patrimoniului. Prin urmare, conceptul modern de salvagardare a patrimoniului cultural presupune prezervare integrată într-un context de activități cu caracter social, economic și educațional și implică un complex de măsuri științifice, legislative, manageriale, administrative, sociale, economice, educaționale și culturale menite să asigure prezervarea (evidența, ocrotirea, conservarea, restaurarea), cercetarea și integrarea acestuia în diverse sfere ale vieții sociale (tu-

rism, educație, amenajarea teritoriului etc.). Astfel, prezervarea, cercetarea și integrarea patrimoniului sunt componente esențiale interconectate și interdependente ale salvagardării patrimoniului cultural. În viziunea modernă, stipulată printre altele și de prevederile Convenției Consiliului Europei privind protecția patrimoniului arheologic (adaptată în Valletta, Malta la 16 ianuarie 1992 – n.a.), salvagardarea patrimoniului trebuie să fie armonizată cu activitățile de amenajare a teritoriului și integrată dezvoltării durabile” [6, p. 40-41].

Republica Moldova a devenit membru UNESCO cu drepturi depline la 27 mai 1992. Prin Legea nr. 1113 din 6 iunie 2002 [8] a fost ratificată *Convenția UNESCO privind protejarea patrimoniului mondial natural și cultural* (adoptată la Paris de Adunarea Generală UNESCO în anul 1972), iar prin Legea nr. 12 din 10 februarie 2006 – *Convenția privind salvagardarea patrimoniului cultural imaterial* (adoptată la Paris la 17 octombrie 2003) [9]. Odată cu ratificarea Convențiilor, Republica Moldova beneficiază de dreptul de a propune bunuri/situri de patrimoniu cultural și natural pentru înscriere în Lista Patrimoniului Mondial UNESCO și, respectiv, de a propune bunuri de patrimoniu cultural imaterial pentru înscriere în Lista reprezentativă UNESCO a patrimoniului cultural imaterial al umanității [10].

Totodată, Republica Moldova, și despre acest lucru se vorbește mai puțin, a devenit posesorul obligațiilor de a respecta toate prevederile acestor Convenții, de a ocroti aceste obiecte de patrimoniu material și imaterial, care nu pot fi deloc separate.

În urma celor analizate mai sus putem conchide că în practica internațională există o *tipologie a proceselor de patrimonializare*:

1) *decontextualizare*, prin care un obiect cultural care aparține unui sistem cultural specific (tradițional țărănesc, în cazul nostru) este extras și integrat în alt sistem cultural, prin ajustare morfologică și resemnificare;

2) *conservare*, ce contribuie la o cunoaștere mai largă a unor obiceiuri, ritualuri etc., care ar fi dispărut definitiv dacă nu ar fi fost patrimonializate;

3) *festivalizare*, ca un fel de expresii ale „inventării tradițiilor”;

4) *muzeificare*, care prevede trei componente: formarea unei conștiințe antropologice de tip patrimonial, informarea profesională asupra societăților și culturilor tradiționale și plăcerea de a petrece timpul într-un atare spațiu muzeal.

Care ar trebui să fie rolul conservării patrimoniului și ce forme să alegem pentru ca să nu dăunăm puternic ceea ce dorim să protejăm – sunt doar unele

din șirul întreg de întrebări ce apar în mintea etnologilor, când vine vorba de patrimonializarea obiectelor de cultură materială și imaterială. În cazul cercetării noastre adresate patrimoniului construit, se implică un dialog complex, uneori controversat, între experți și specialiști, instituții, cetățeni și actori economici ai procesului de patrimonializare care, prea des, transformă patrimoniul însuși.

Aducem în acest sens exemple din Bulgaria și România ca să putem generaliza modele practice de valorificare a potențialului mediului rural, inclusiv a caselor tradiționale, ce pot fi utile în acest sens în Moldova în general și în satele bulgărești din sudul țării, în special.

O modalitate aparte pentru conservarea patrimoniului cultural, și anume a caselor tradiționale în spațiul rural, au devenit muzeele etnografice din Bulgaria, situate în case tradiționale caracteristice zonei geografice respective. În opinia noastră, aceste muzee trebuie să fie prioritare atunci când revizuiem posibilitățile de utilizare a patrimoniului cultural construit al bulgarilor din Moldova. Majoritatea imaginilor promovate de muzee se referă la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea. În afară de formarea unei viziuni clare despre aspectele culturii materiale care sunt caracteristice bulgarilor într-o anumită regiune, muzeele situate în casele tradiționale reprezintă și colecții de obiecte ceremoniale [Vizite de studiu în Bulgaria ale autorului în 2014, 2015, 2017; 11].

În alte cazuri, casa tradițională propriu-zisă devenea obiect muzeal fiind declarată monument cultural de importanță națională și luată sub protecția statului [Vizite de studiu în Bulgaria ale autorului în 2014, 2015, 2017; 12]. Astfel de case, luate sub protecția statului, prezintă vizitatorilor acele schimbări care au avut loc în stilurile arhitectonice ale Bulgariei în secolul al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea. Transformările din societate s-au reflectat asupra organizării interne a spațiului rezidențial al casei bulgărești și au fost exprimate printr-un amestec de stiluri tradiționale și europene care au conferit aspect eclectic vieții de zi cu zi a bulgarului [12].

Un exemplu viu de conservare a patrimoniului cultural este localitatea Koprivșita, un muzeu în aer liber, unul dintre puținele orașe din Bulgaria, împreună cu Nessebar și Sozopol, unde este interzisă construcția de noi clădiri și numai respectând stilistica arhitecturii bulgare din secolul al XIX-lea se poate ridica un edificiu nou. Aceasta deoarece Koprivșita este un oraș al evenimentelor revoluționare din 1877–1878 și locul de naștere al unor importanți scriitori și lideri care, prin exemplul și activitatea lor, au încurajat poporul bulgar să se răzvrătească împotriva jugului otoman. Casele

unora dintre aceste personalități au fost transformate în muzee. Exteriorul caselor este o mostră a arhitecturii renaștentiste bulgare, începuturile căreia datează cu mijlocul secolului al XIX-lea, de rând cu renașterea conștiinței poporului bulgar ca națiune integră [13].

Practica Bulgariei în acest sens confirmă că muzeul poate fi o locație interesantă, captivantă și variată, datorită activităților suplimentare oferite turiștilor.

Problema dezvoltării muzeelor etnografice în România a fost analizată de mai mulți cercetători, în special în materialele semnate de Elena Plosniță [14, p. 261-264]. În articolul nostru vom acorda atenție tipurilor de muzee etnografice care s-au dezvoltat în România pe baza unor locuințe tradiționale și care pot servi drept model în procesul de repunere în valoare a caselor tradiționale din Moldova, în general și din sudul Moldovei, în special.

Unul dintre cele mai relevante în acest sens este Muzeul satului, sinteza tipologiei satelor din România, care a fost înființat în luna mai 1936 în București [15]. Muzeul a fost întemeiat de profesorului Dimitrie Gusti, fondatorul Școlii Sociologice din București. Astăzi muzeul ocupă o suprafață de 30 ha, pe care se găsesc 70 de case, 99 de anexe gospodărești și biserici, atelierul de meșteșuguri populare – în total 290 de clădiri. Fiecare clădire este un muzeu în miniatură, fiind plin de obiecte tradiționale din viața de zi cu zi, unele gospodărești și de producție. În jurul caselor sunt diverse clădiri adiționale, înconjurate de garduri cu porți. Casele și bisericile reprezintă aproape toată diversitatea arhitecturală rurală a țării [Vizite de teren ale autorului în 2016; 16]. Numărul total de exponate etnografice din muzeu se ridică la 52 de mii de articole, arhiva documentelor, fotografiilor, înregistrărilor audio și video înglobează 200 de mii de unități [15].

Un alt muzeu de o amploare similară este Muzeul ASTRA din Sibiu [Vizită de teren a autorului în aprilie 2018]. În Sibiu am studiat atât modul de organizare tematică a acestui muzeu în aer liber, cât și funcționarea unei părți de muzeu în clădiri istorice chiar în centrul orașului. În urma acestor vizite, putem confirma cu certitudine că farmecul vieții satului tradițional este imposibil de redat doar prin intermediul unor case amplasate în aer liber într-o ordine bine chibzuită. Satul cuulițele și casele sale este doar fundamentul necesar pentru reconstruirea întregii filosofii a vieții rurale.

Pe lângă muzeele satului de nivel național, în multe regiuni ale României există sau se află în stadiul de înființare și dezvoltare muzee etnografice regionale ale satului. Specificitatea acestor muzee constă în faptul că ele păstrează într-un mediu autentic atmosfera satului și arhitectura populară/vernaculară, reprezentând interioarele tradiționale, ocupațiile și construcțiile

potrivite activităților țăranilor din regiune. În aceste muzee sunt reprezentate nu numai casele și anexele tradiționale, ci și cârciumi, ateliere industriale, mori, fierării, biserici [17]. Un exemplu viu al unui astfel de muzeu etnografic în aer liber este cel mai vechi muzeu din România – Parcul Național Etnografic „Romulus Vuia” (municipiul Cluj-Napoca, Transilvania). În primul rând, acest muzeu este remarcabil prin faptul că a fost conceput ca un „living museum”, adică familii din aceleași zone din care au fost transportate locuințele trebuiau să trăiască și să facă același lucru ca înainte de a se stabili pe teritoriul parcului [17].

Un alt tip de muzeu, practicat în România, merită să transmită imaginea funcțională a unei așezări rurale tradiționale, cu toate structurile sale socioculturale, este *satul-muzeu*. Un astfel de muzeu este împărțit în mai multe secțiuni, fiecare fiind conceput pentru a răspunde anumitor tematici: gospodăria tradițională, în care sunt reprezentate case și clădiri auxiliare, în funcție de ocupațiile tradiționale ale locuitorilor acestei zone etnogeografice; sectorul sociocultural este reprezentat de structuri publice: biserica, școala, primăria satului etc.; sectorul artelor decorative și al meșteșugurilor tradiționale – prin tehnicile și meșteșugurile caracteristice zonei în secolele XVIII – XIX; sectorul construcțiilor specializate – reprezentat de crucifixe, fântâni, stupi de albine, stâne etc. [17].

O practică deosebită în acest sens este crearea de către 23 de membri fondatori din toate regiunile țării a *Rețelei de colecții etnografice și muzee private din România* (RECOMESPAR, 2011). Rețeaua a fost fondată de proprietarii unor colecții etnografice private și muzee din mediul rural, care în perioada 2008–2011 au beneficiat de un program cultural inițiat și susținut de Muzeul Național al Țăranului Român [18]. Aceste *muzeu private* au confirmat ipoteza că e posibilă restaurarea și valorificarea turistică atât a caselor construite din piatră și lemn, cât și a construcțiilor din materiale mai puțin durabile, cum ar fi lampacii acoperite cu stuf și paie. Anexele gospodărești în asemenea muzee „vii” se folosesc drept ateliere pentru demonstrarea meșteșugurilor tradiționale locale. Astfel, anume muzeele păstrează și promovează specificul culturii locale, care a suferit în perioada regimului comunist în România.

Muzeele etnografice din România, pe lângă faptul că familiarizează vizitatorii cu exponate originale, organizează pe parcursul anului o gamă variată de evenimente speciale, spectacole etno-folclorice, înscenări ale obiceiurilor și ritualurilor populare.

Această diversitate de soluții descoperită în țările europene ne oferă exemple de practici clare ce pot fi aplicate reieșind din legislația și experiența existentă în Republica Moldova.

Încurajați de creșterea fluxului de vizitatori în Moldova, unele sate (în mare parte, din preajma unor obiecte de interes turistic major) au început să promoveze tradițiile și obiceiurile vechi sau chiar uitate. Astfel, se organizează festivaluri cu specific tradițional, se deschid ateliere de meșteșuguri tradiționale locale, se înființează formațiuni de muzică tradițională. În paralel, are loc procesul de restaurare a unor clădiri de importanță istorică și culturală sau a caselor vechi tradiționale, însă acest lucru este sporadic și nu are un plan bine chibzuit, inițiativa în cele mai dese cazuri aparținând unor persoane private sau autorităților publice locale.

Decizia de a da o viață nouă caselor vechi este una importantă, deoarece în final ele pot fi transformate într-un muzeu sau într-o pensiune. Un avantaj reprezintă faptul că anume în muzeu sau pensiune își pot găsi noul adăpost multe obiecte vechi specifice locului. Considerăm că fiecare casă țărănească veche din Moldova este un mic muzeu popular, unde autenticul este conservat și transmis peste vremuri. Exemple servesc muzeul „Casa părintească” din s. Palanca, rn. Călărași, muzeul din Complexul „Vatra strămoșească” din s. Vatici, rn. Orhei, muzeul „Curtea țărănească” din s. Văleni, rn. Cahul etc.) [Materiale de teren ale autorului, anii 2009–2017].

De obicei, obiectele vechi pentru muzee sau pensiuni sunt achiziționate de la oamenii care vor să scape de ele, pe motiv că sunt „vechituri”. Prin implicarea unor autentici promotori ai tradițiilor naționale – Tatiana Popa, de la Muzeul „Casa părintească” (s. Palanca, com. Hârjauca, rn. Călărași), Tamara Stegărescu de la pensiunea „Casa mierii” (s. Răciula, rn. Călărași), Valentin Culinski de la „Muzeul Patrimoniului Cultural” (or. Taraclia), Zaharii Iazadji de la Muzeul de Etnografie (Tvardița, rn. Taraclia) ș.a. s-a reușit salvarea unui număr considerabil de obiecte ale culturii naționale [Materiale de teren ale autorului, anii 1997, 1998, 2009, 2014–2015]. Anume în așa locuri poți înțelege de ce este importantă tradiția și protejarea acesteia. Aici ai parte de un muzeu viu, în care, pe lângă obiectele expuse, purtătoare de informație vizuală, oaspeții culeg noi experiențe și impresii despre viața de la țară și atmosfera acesteia, care se mai păstrează în zidurile, tâmplăria și lucrurile vechi. Muzeele sau secțiile respective din muzee, aranjate în stilul caselor tradiționale, ilustrează vizitatorului modul de viață de odinioară, când se construia durabil, cum se spune – casa cu ziduri groase ținea aerul cald iarna și răcoare vara, când decorarea interiorului era în exclusivitate o activitate a femeilor, iar lucrul în afara casei în totalitate era pus pe seama bărbaților din familie.

Important este că în Moldova avem încă posibilitatea de a vedea gospodării țărănești funcționale, chiar dacă, în cele mai dese cazuri, acestea sunt localizate în partea veche a satelor, aparținând unor familii modeste. Asemenea case au fost descoperite de noi în timpul vizitelor de teren în satele bulgărești din raioanele Taraclia și Cantemir. Doar păstrând casele vechi, putem afla multe lucruri interesante și să le transmitem, să le arătăm generațiilor următoare.

În acest context, ar fi binevenită adoptarea unei legi destinate salvării și protejării arhitecturii tradiționale din regiunile Moldovei sau, cel puțin, introducerea unor asemenea prevederi în Legea privind ocrotirea monumentelor [19], care pe moment nu prevede acest lucru. Prevederile legii respective se referă doar la monumente ce au statut de nivel național și internațional. Or, pentru protejarea patrimoniului de nivel regional sau local și utilizarea lui în scopuri turistice, acest lucru nu este suficient. De aceea, în acest sens putem recomanda următoarele lucruri: 1) inventarierea periodică a potențialului tradițional arhitectural pe regiuni și crearea unor registre regionale/locale în care vor fi incluse obiecte de patrimoniu arhitectural tradițional; 2) promovarea necesității de păstrare/conservare a acestor obiecte pentru conștientizarea valorii lor; 3) instruirea deținătorilor și autorităților despre modalitățile de conservare și utilizare a caselor tradiționale; 4) promovarea unor mecanisme clare de stimulare a proprietarilor de obiecte din patrimoniul arhitectural tradițional pentru valorificarea lor în scopuri turistice.

Practica țărilor europene și exemplele din Moldova sunt dovezi bune pentru păstrarea, promovarea și valorificarea turistică a patrimoniului tradițional. Este ușor să pierdem acest element din cultura materială dacă nu vor fi întreprinse la diferite niveluri acțiuni de salvare. Marele etnograf și folclorist basarabean P. Ștefănuță, atestând în diferite sate case vechi, mori de apă și de vânt, diferite unelte și instalații tehnice, mostre ale portului popular, a conștientizat că „dacă nu se va găsi nimeni, care să le scoată din ascunzișurile satelor și să le păstreze la muzeu drept mărturie a civilizației <...> vor dispărea fără urmă și va fi o pierdere destul de simțită pentru cultură” [apud: 20, p. 99]. Pentru organizarea unui asemenea muzeu, după părerea lui P. Ștefănuță, se cere doar „dragoste și interes de a cunoaște civilizația și cultura poporului” [apud: 20, p. 99].

În urma realizării articolului venim cu următoarele concluzii generale:

▪ La nivel internațional problema patrimonializării este considerată și interpretată ambiguu. Printre cei care abordează acest subiect opiniile sunt diferite. În

opinia noastră, patrimonializarea în multe cazuri tinde să devină o banală decontextualizare, și, totuși, sunt situații, când patrimonializarea elementelor de cultură este necesară pentru salvarea acestora;

▪ Un instrument important în acest sens sunt Convențiile UNESCO, ratificate și de Republica Moldova. Astfel, statul obține dreptul de a propune bunuri/situri de patrimoniu cultural și natural pentru înscriere în Lista Patrimoniului Mondial UNESCO, precum și devine posesorul obligațiilor de a respecta toate prevederile acestor Convenții, de a ocroti aceste obiecte de patrimoniu material și imaterial. Acest lucru presupune abilități manageriale și financiare la nivel național;

▪ Pentru patrimonializarea de succes a elementelor culturii materiale și imateriale este insuficientă doar implicarea statului. Întreaga societate poate deveni parte a acestui proces, iar existența unor mecanisme legale clare de gestionare a patrimoniului ne poate scăpa de pierderi nedorite;

▪ Calea de a salvarda casele vechi prin conversia lor în structuri turistice (muzee, pensiuni, centre de informare, locații de alimentație publică în stil tradițional, ateliere de artizanat și meșteșuguri tradiționale) este evident mai complicată, dar mult mai adecvată pentru conservarea și perpetuarea lor.

BIBLIOGRAFIE

1. Patrimonializare, <http://www.webdex.ro/definitie-patrimonializare> (vizitat 01.04.2019).
2. Patrimonializare, <https://ro.wiktionary.org/wiki/patrimonializare> (vizitat 01.04.2019).
3. Patrimonializarea – procese, tendințe, curente și aspecte. Un dialog între antropologii Alin Rus și Bogdan Neagota. În: Sinteza. Revista de cultură și gândire strategică. 31.03.2017, Disponibil: <http://revistasinteza.ro/aproape-totul-despre-patrimonializare/> (vizitat 01.04.2019).
4. Frigolé J. Patrimonialization and the mercantilization of the authentic. Two fundamental strategies in a tertiary economy. In: Constructing cultural and Natural Heritage. Parks, Museums and Rural Heritage. Roigé X.; Frigolé J. (eds.). Girona: documenta universitaria, 2010, 233 p.
5. Guillaume M. La politique du patrimoine ... vingt ans après. În: Labyrinthe, nr. 7, 2005. p. 11-20, <https://journals.openedition.org/labyrinthe/496?lang=en> (vizitat 01.04.2019).
6. Cavruc V., Postică Gh. Salvardarea patrimoniului cultural în Republica Moldova. În: Akademos. Revistă de știință, inovare, cultură și artă. Chișinău, 2010, nr. 2 (17), p. 38-43.
7. Casa muzeu Bilca, <http://muzeulbucovinei.ro/ca-sa-muzeu-bilca/> (vizitat 25.08.2017).
8. Lege nr. 1113 din 6 iunie 2002. În: Monitorul Oficial Nr. 96-99 art Nr: 697 din 05.07.2002 Disponibil: <http://>

lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=312913 (vizitat 24.06.2018).

9. Lege nr. 12 din 10 februarie 2006. În: Monitorul Oficial Nr. 31-34 art Nr: 126 din 24.02.2006, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=315222> (vizitat 24.06.2018).

10. Convenția privind protecția patrimoniului mondial, cultural și natural din 23.11.1972*; <https://lege5.ro/Gratuit/gyydinby/conventia-privind-protectia-patrimoniului-mondial-cultural-si-natural-din-23111972-> (vizitat 01.04.2019).

11. Regionalen istoricheski muzey Gabrovo, http://h-museum-gabrovo.bg/?page_id=1088 (vizitat 25.08.2017).

12. Regionalen istoricheski muzey Dobrich, <http://www.dobrichmuseum.bg/index.php/bg/museum-departments-main/ethnography> (vizitat 26.08.2017).

13. Koprivshitsa, <http://www.silkytravel.ru/ru/koprivshitsa/koprivshitsa.html> (vizitat 05.02.2018)

14. Ploșniță Elena. Rolul muzeului sătesc în păstrarea și reflectarea diversității culturale. În: Diversitatea expresiilor culturale ale habitatului tradițional din Republica Moldo-

va: Materialele Conferinței Internaționale. Chișinău, 2007, p. 261-266.

15. Muzeul Satului „Dimitrie Gusti” – București, http://www.muzeeromania.ro/arta/muzeul_dimitrie_gusti_bucuresti/ (vizitat 24.08.2017).

16. Țurlea St. Case tradiționale din Nordul Olteniei, <http://www.zf.ro/ziarul-de-duminica/case-traditionale-din-nordul-olteniei-de-stelian-turlea-10560228> (vizitat 24.08.2017).

17. Muzeu etnografice din România, <https://www.proiecte.ro/turism/muzeu-etnografice-din-romania-43248> (vizitat 24.08.2017).

18. Rețeaua colecțiilor și muzeelor etnografice sătești particulare din România, <http://recomespar.ro/istoric.html> (vizitat 24.08.2017).

19. Lege nr. 1530 din 22.06.1993 privind ocrotirea monumentelor. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 15-17, art. nr. 23 din 02.02.2010.

20. Ursu M. Particularitățile creării muzeului satului în Republica Moldova. În: Akademos, nr. 1-2 (9), februarie 2008, p. 97-103.

Theodor Kiriacoff. Schiță de costume *Ostași antici*, 1925.